

**Міністерство освіти і науки України
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Факультет суспільних наук
Кафедра філософії**

**Навчально-методична серія
«КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ»**

Василь Левкулич, Юрій Ходанич

**СУЧАСНА ТЕОРІЯ СПРАВЕДЛИВОСТІ
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ**
(для студентів другого (магістерського) рівня за спеціальністю
033 «Філософія»)

Ужгород – 2020

УДК 101+177.9+304

Левкулич В., Ходанич Ю. Сучасна теорія справедливості: навчально-методичні рекомендації (для студентів за другого (магістерського) рівня за спеціальністю 033 «Філософія») / Василь Левкулич, Юрій Ходанич; Навчально-методична серія «КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ»; [Ужгород. нац. ун-т; Ф-т сусп. наук; каф. філософії]. – Ужгород:ДВНЗ «УжНУ», 2020. – 35 с.

Розробники:

Левкулич Василь Васильович, кандидат філософських наук, доцент, завідувач кафедри філософії факультету суспільних наук УжНУ.

Ходанич Юрій Михайлович, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії факультету суспільних наук УжНУ.

Рецензенти:

Хоменко Тетяна Іванівна, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії факультету суспільних наук УжНУ.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри філософії факультету суспільних наук ДВНЗ «Ужгородський національний університет», протокол № 2 від 24 вересня 2020 року.

Схвалено методичною комісією факультету суспільних наук ДВНЗ «Ужгородський національний університет», протокол № 1 від 17 вересня 2020 року.

ЗМІСТ

МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	4
ОПИС ТА СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	5
ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	7
ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ ТА РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.	10
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ.....	19
ПЕРЕЛІК ЗАВДАНЬ НА МОДУЛЬНІ КОНТРОЛЬНІ РОБОТИ.....	21
ТЕСТОВІ КОНТРОЛЬНІ ЗАВДАННЯ	23
ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ	29
МЕТОДИ НАВЧАННЯ ТА ОЦІНЮВАННЯ	31
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	33

МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою вивчення навчальної дисципліни «Сучасна теорія справедливості» є формування уявлень про сучасне філософське підґрунтя справедливості як ідеї, принципу та суспільної практики, в тому числі крізь призму основних сучасних досліджень теорії справедливості, а також особливостей розвитку сучасного суспільства.

Відповідно до освітньої програми вивчення дисципліни сприяє формуванню в здобувачів вищої освіти таких компетентностей:

Загальні:

ЗК1. Вміння виявляти, окреслювати та вирішувати проблеми, що передбачає здатність як до нестандартного розв'язання задач, так і до розв'язання нетипових задач.

ЗК3. Здатність генерувати нові ідеї (креативність), що передбачає самостійність міркувань та умовиводів, навички інтелектуального пошуку, залучення нестандартних смислів, зокрема з іншої предметної області.

ЗК4. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК6. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей діяльності), що передбачає вміння аргументовано викласти власну експертну позицію, володіння формами публічного мовлення, засобами та стратегіями інтелектуальної полеміки.

ЗК8. Здатність до абстрактного мислення, оперативного аналізу значних масивів тексту, генералізації їх в загальну смислову структуру, формування достатньої аргументації та верифікації реальних фактологічних даних.

Спеціальні:

ФК1. Знання теоретичних основ філософської науки і суміжних галузей гуманітаристики та суспільних наук.

ФК2. Володіння спеціалізованими знаннями в межах певної філософської проблематики, системну обізнаність з відповідною спеціальною літературою.

ФК5. Розуміння зв'язків спеціалізації не лише з іншими напрямками філософського дискурсу, а й з різними інтелектуальними й гуманітарними практиками.

ФК6. Навички застосування аналітичного методу в оцінці сучасних суспільних процесів.

ФК7. Навички критичної роботи з текстами, знання принципів та закономірностей їх інтерпретації, опанування методологією герменевтики.

ФК10. Вміння розробляти соціально-гуманітарні проекти на основі використання спеціальних філософських методів.

ФК12. Здатність бути активним учасником фахової комунікації, будувати аргументи, відстоювати власну позицію.

ФК14. Здатність фахово прогнозувати розвиток процесів у соціально-гуманітарних сферах з урахуванням регіонального фактору.

ОПИС ТА СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 4	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 120	1-й (магістр)	1-й (магістр)
Кількість модулів – 2	Семестр:	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3 самостійної роботи здобувача – 2,5	1-й	1-й
	Лекції:	
	26 год.	14 год.
	Практичні (семінарські):	
	20 год.	—
Вид підсумкового контролю: екзамен	Лабораторні:	
	—	—
Форма підсумкового контролю: усна	Самостійна робота:	
	74 год.	106

Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Форма навчання: денна					
	У тому числі					
	Усього	лекції	практичні	лабораторні	індивідуальна робота	самостійна робота
Модуль 1. Основні концепції справедливості в філософському дискурсі						
Тема 1. Ретроспективний аналіз феномену справедливості	13	4	2			7
Тема 2. Соціально-філософський аналіз феномену справедливості	10	2	2			6
Тема 3. Критика ліберальної теорії справедливості (марксизм та фемінізм)	9	2	1			6
Тема 4. Теорія справедливості Джона Роулза	10	2	2			6
Тема 5. Ліберальна концепція справедливості Роберта Нозіка	10	2	2			6
Тема 6. Інструментальний лібералізм Давида Готієра	9	2	1			6
<i>Модульна контрольна робота</i>	2					
<i>Разом за модуль</i>	61	14	10			37
Модуль 2. Практичні аспекти реалізації теорії справедливості на сучасному етапі розвитку суспільства						
Тема 7. Комунітаристський підхід до трактування справедливості	10	2	2			6
Тема 8. Комунікативний дискурс справедливості (К.-О. Апел, Ю. Габермас)	10	2	2			6
Тема 9. Розуміння справедливості в герменевтиці Поля Рікьора	9	2	1			6
Тема 10. Етос справедливості	10	2	2			6
Тема 11. Реалізація принципу справедливості в праві	11	2	2			7
Тема 12. Ідеал справедливості та соціальна практика	10	2	1			6
<i>Модульна контрольна робота</i>	2					
<i>Разом за модуль</i>	59	12	10			37
Разом	120	26	20			74

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Модуль 1. Основні концепції справедливості в філософському дискурсі

Тема 1. Ретроспективний аналіз феномену справедливості

Розуміння справедливості в античній філософії: Геракліт, піфагорійці, Демокріт, софісти, Платон, Аристотель, стоїки, Цицерон. Теологічне трактування справедливості в епоху Середньовіччя. Раціоналістичне трактування природної справедливості в філософії Нового часу та Просвітництва: Г. Гроцій, Т. Гоббс, Дж. Локк, Ш.-Л. Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо та ін. І. Кант та Г. Гегель про справедливість. Утилітарний підхід до справедливості (І. Бентам та Дж.С. Мілль). Справедливість у розумінні неокантіанців та неогегельянців.

Тема 2. Соціально-філософський аналіз феномену справедливості

Справедливість як соціокультурний феномен, його природа та основні характеристики. Суспільноцентричний та індивідоцентричний підходи в розумінні справедливості. Прояв справедливості в різних формах суспільної свідомості. Детермінанти функціонування справедливості в суспільному житті людей: мораль, держава, законодавство, соціальний захист громадян. Функції соціальної справедливості в сучасному цивілізованому демократичному суспільстві.

Тема 3. Критика ліберальної теорії справедливості (марксизм та фемінізм)

Справедливість комунізму та несправедливість капіталістичного суспільства. Закони суспільного розвитку за К. Марксом. Лібералізм та експлуатація людини людиною. Ліберальна справедливість та відчуження людини. Пригнічення, домінація та реалізація справедливості в фемінізмі. Критика ліберальної дихотомії приватного та публічного. Справедливість та подолання сексизму. Існування «жіночої» моралі.

Тема 4. Теорія справедливості Джона Роулза

Деонтологічний лібералізм Дж. Роулза та відхід від утилітаризму. Справедливість як чесність. «Основні суспільні інститути» як предмет теорії справедливості. Застосування методу гіпотетичного договору (Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо, І. Кант) у теорії справедливості. Справедливість та благо. Принципи справедливості для ліберального суспільства. Інститути конституційної демократії та їх соціальна політика.

Тема 5. Ліберальна концепція справедливості Роберта Нозіка

Критика теорії справедливості Дж. Роулза. Принципи справедливості Р. Нозіка: справедливого набуття, справедливої передачі та справедливої ректифікації (виправлення). Справедливість і свобода. Етичний смисл теорії справедливості Р. Нозіка. Критика ліберальної концепції Р. Нозіка.

Тема 6. Інструментальний лібералізм Давида Готієра

Раціональність як основа справедливості. Максимізація переваги та ситуації вибору. «Теорія раціональної домовленості». Рівновага та оптимальність домовленості. Стратегічна раціональність та рівень кооперації. Ціннісні установки індивідів: прямолінійний максимізатор та стриманий максимізатор. Раціональна мораль в теорії справедливості. Критика підходу Д. Готієра.

Модуль 2. Практичні аспекти реалізації теорії справедливості на сучасному етапі розвитку суспільства

Тема 7. Комунітаристський підхід до трактування справедливості

Сутність та різновиди сучасного комунітаризму (М. Сандел, М. Уолцер, Ч. Тейлор, А. Макінтайр). Критика автономності особи в ліберальній концепції справедливості. Критика соціального атомізму та моральна норма суспільності. Проблема співвідношення справедливості та блага в комунітаризмі. Держава та політика загального блага.

Тема 8. Комунікативний дискурс справедливості (К.-О. Апель, Ю. Габермас)

Сутність деліберативної демократії та ідея справедливості. Комунікативний процес та істинна справедливість. Справедливість та етика дискурсу. «Ідеальна мовна ситуація». Інституціоналізація комунікативних практик як завдання справедливого демократичного суспільства. Справедливість, солідарність та суспільний консенсус.

Тема 9. Розуміння справедливості в герменевтиці Поля Рікьора

Справедливість як моральне правило та як інститут (телеологічне, деонтологічне та практичне трактування). Безпристрасність як головна характеристика справедливості. Самість, діалог та дискурс справедливості. Я та Інший і принцип справедливості. Справедливе та несправедливе. Справедливість як прагнення до благого життя. Оптатив та імператив справедливості. Предикати благого та обов'язкового в справедливості. Справедливе, ситуація невизначеності та трагізм дії.

Тема 10. Етос справедливості

Відповідальність, довіра, бажання як інструменти справедливості. Філософський, юридичний та моральний зрізи відповідальності. Феномен довіри: деонтологічний та утилітаристський аспекти. Цінність довіри в суспільстві. Прагматика довіри в функціонуванні суспільних інститутів. Справедливе як об'єкт бажання, прагнення, нестачі. Проблема Іншого як сфера поєднання справедливості та бажання. Психологічний фактор у справедливості.

Тема 11. Реалізація принципу справедливості в праві

Сутність та роль справедливості в системі права. Справедливість як основоположний принцип права, її зв'язок з іншими принципами права.

Справедливість як правова цінність. Ідея справедливості в правотворчості. Справедливість як основа правозастосовної практики. Справедливість в концепції правової держави та громадянського суспільства. Ідея справедливості та правова культура суспільства.

Тема 12. Ідеал справедливості та соціальна практика

Ідеал справедливості як регулятивний принцип соціальних взаємодій. Реалізація справедливості в функціонуванні соціальної держави. Розуміння соціальної держави та її функції на сучасному етапі розвитку суспільства. Розподіл доходів, підвищення рівня добробуту населення, система соціального забезпечення та соціального захисту як прояви втілення ідеалу справедливості.

ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ ТА РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Тема 1. Ретроспективний аналіз феномену справедливості

1. Розуміння справедливості в античній філософії: Геракліт, піфагорійці, Демокріт, софісти, Платон, Аристотель, стоїки, Цицерон.
2. Теологічне трактування справедливості в епоху Середньовіччя.
3. Раціоналістичне трактування природної справедливості в філософії Нового часу та Просвітництва: Г. Гроцій, Т. Гоббс, Дж. Локк, Ш.-Л. Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо та ін.
4. І. Кант та Г. Гегель про справедливість.
5. Утилітарний підхід до справедливості (І. Бентам та Дж.С. Мілль).
6. Справедливість в розумінні неокантіанців та неогегельянців.

Рекомендована література:

1. Андрущенко В.П., Губерський Л.В., Михальченко М.І. Соціальна філософія: історія, теорія, методологія: підр. для вищ. навч. закл. К.: Генеза, 2006. 656 с.
2. Аристотель. Никомахова етика. Сочинения в 4 т. Т. 4 / пер. с древнегреч. М.: Мысль, 1983. С. 53-293.
3. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда. М.: Канон, 1996. 432 с.
4. Левкулич В.В. Справедливість як соціокультурний феномен: монографія. Ужгород: Видавничий дім Гельветика, 2018. 480 с.
5. Прокофьев А.В. Справедливость или преодоление человеческой природы? (метанормативный контекст понятия «справедливость»). *Этическая мысль*. 2003. Вып. 4. С. 23-49.
6. Прудон П.Ж. Что такое собственность? или Исследование о принципе права и власти; Бедность как экономический принцип. М.: Республика, 1998. 367 с.
7. Руссо Ж.-Ж. Об общественном договоре. *Трактаты*. М.: КАНОН-пресс, Кучково поле, 1998. С. 195-322.
8. Современный либерализм: Ролз, Берлин, Дворкин, Кимлика, Сэндел, Тейлор, Уолдрон. М.: Дом интеллектуальной книги, Прогресс-Традиция, 1998. 248 с.
9. Сушенцова М.С. Утилитаризм И. Бентама и Дж.С. Милля: от добродетели к рациональности. *Вестник СПбГУ. Экономика*. 2017. Т. 33, Вып. 1. С. 17-35.

Тема 2. Соціально-філософський аналіз феномену справедливості

1. Справедливість як соціокультурний феномен, його природа та основні характеристики.
2. Суспільноцентричний та індивідоцентричний підходи в розумінні справедливості.
3. Прояв справедливості в різних формах суспільної свідомості.
4. Детермінанти функціонування справедливості в суспільному житті людей: мораль, держава, законодавство, соціальний захист громадян.
5. Функції соціальної справедливості в сучасному цивілізованому демократичному суспільстві.

Рекомендована література:

1. Агошков А.В. Социальная справедливость как ценность культуры: автореф. дисс. канд. д-ра филос. наук; спец.: 09.00.13. Владивосток, 2018. 46 с.
2. Аитова Г.Ш. Новое в понимании справедливости в эпоху глобализации: социально-философский анализ: автореф. дисс. канд. филос. наук; спец.: 09.00.11. М., 2011. 36 с.
3. Андрущенко В.П., Губерський Л.В., Михальченко М.І. Соціальна філософія: історія, теорія, методологія: підр. для вищ. навч. закл. К.: Генеза, 2006. 656 с.
4. Гьофнер Й. Християнське суспільне вчення. Львів: Свічадо, 2002. 304 с.
5. Канарш Г.Ю. Социальная справедливость: философские концепции и российская ситуация: монография. М.: Изд-во Московского гуманитарного университета, 2011. 236 с.
6. Карчагин Е.В. Справедливость как социокультурный феномен: автореф. дисс. д-ра филос. наук; спец.: 24.00.01. Волгоград, 2016. 47 с.
7. Князев А.П. Справедливость как фактор устойчивого развития: социально-философский анализ: автореф. дисс. канд. филос. наук; спец.: 09.00.11. Тверь, 2012. 23 с.
8. Левкулич В.В. Справедливість як соціокультурний феномен: монографія. Ужгород: Видавничий дім Гельветика, 2018. 480 с.
9. Мунтян Г.М. Социальная справедливость: философские основания и формы понимания: автореф. дисс. канд. филос. наук; спец.: 09.00.11. Волгоград, 2009. 19 с.
10. Печерская Н.В. Справедливость: социальная аналитика и прагматика представлений: дисс. канд. филос. наук; спец.: 09.00.11. СПб., 2000. 210 с.
11. Прокофьев А.В. Справедливость или преодоление человеческой природы? (метанормативный контекст понятия «справедливость»). *Этическая мысль*. 2003. Вып. 4. С. 23-49.
12. Ситніченко Л.А. Соціальна справедливість – пошуки нової парадигми. *Мультиверсум*. 2009. Вип. 86. С. 35-53.

Тема 3. Критика ліберальної теорії справедливості (марксизм та фемінізм)

1. Справедливість комунізму та несправедливість капіталістичного суспільства.
2. Закони суспільного розвитку за К. Марксом.
3. К. Маркс про лібералізм та експлуатацію людини людиною, ліберальну справедливість та відчуження людини.
4. Пригнічення, домінація та реалізація справедливості в фемінізмі.
5. Критика ліберальної дихотомії приватного та публічного в фемінізмі, справедливість та подолання сексизму.

Рекомендована література:

1. Алексеева Т.А. Справедливость как политическая концепция. Очерк современных западных дискуссий. М., 2001. 241 с.
2. Андрущенко В.П., Губерський Л.В., Михальченко М.І. Соціальна філософія: історія, теорія, методологія: підр. для вищ. навч. закл. К.: Генеза, 2006. 656 с.

3. Дарендорф Р. Тропы из утопии. М.: Праксис, 2002. 534 с.
4. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда. М.: Канон, 1996. 432 с.
5. Канарш Г.Ю. Социальная справедливость: философские концепции и российская ситуация: монография. М.: Изд-во Московского гуманитарного университета, 2011. 236 с.
6. Канарш Г.Ю. Справедливость как морально-политическая категория: дисс. канд. полит. наук; спец.: 23.00.01. М., 2005. 177 с.
7. Колодий А.Ф. Социальная справедливость и равенство: проблемы теории и практики. Львов: Свит, 1991. 220 с.
8. Левкулич В.В. Справедливість як соціокультурний феномен: монографія. Ужгород: Видавничий дім Гельветика, 2018. 480 с.
9. Хеффе О. Справедливость: Философское введение. М.: Праксис, 2007. 192 с.

Тема 4. Теорія справедливості Джона Роулза

1. Деонтологічний лібералізм Дж. Роулза та відхід від утилітаризму; справедливість як чесність.
2. «Основні суспільні інститути» як предмет теорії справедливості.
3. Застосування методу гіпотетичного договору (Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо, І. Кант) у теорії справедливості.
4. Справедливість та благо; принципи справедливості для ліберального суспільства.
5. Інститути конституційної демократії та їх соціальна політика.

Рекомендована література:

1. Алексеева Т.А. Справедливость как политическая концепция. Очерк современных западных дискуссий. М., 2001. 241 с.
2. Андрущенко В.П., Губерський Л.В., Михальченко М.І. Соціальна філософія: історія, теорія, методологія: підр. для вищ. навч. закл. К.: Генеза, 2006. 656 с.
3. Канарш Г.Ю. Справедливость как морально-политическая категория: дисс. канд. полит. наук; спец.: 23.00.01. М., 2005. 177 с.
4. Кашников Б.Н. Этические содержание и смысл либеральных теорий справедливости: автореф. дисс. д-ра филос. наук; спец: 00.09.05. Рязань, 2005. 26 с.
5. Колодий А.Ф. Социальная справедливость и равенство: проблемы теории и практики. Львов: Свит, 1991. 220 с.
6. Панасюк Ю.В. Проблема соціальної справедливості в контексті аналітичної філософської традиції: дис. канд. філос. наук: спец. 09.00.03. Кривий Ріг, 2015. 175 с.
7. Печерская Н.В. Справедливость: социальная аналитика и прагматика представлений: дисс. канд. филос. наук; спец: 09.00.11. СПб., 2000. 210 с.
8. Ролз Дж. Теорія справедливості. К.: Основи, 2001. 822 с.

Тема 5. Ліберальна концепція справедливості Роберта Нозіка

1. Критика теорії справедливості Дж. Роулза.

2. Принципи справедливості Р. Нозіка: справедливого набуття, справедливої передачі та справедливої ректифікації (виправлення).
3. Справедливість і свобода.
4. Етичний смисл теорії справедливості Р. Нозіка.

Рекомендована література:

1. Аитова Г.Ш. Новое в понимании справедливости в эпоху глобализации: социально-философский анализ: автореф. дисс. канд. филос. наук; спец.: 09.00.11. М., 2011. 36 с.
2. Алексеева Т.А. Справедливость как политическая концепция. Очерк современных западных дискуссий. М., 2001. 241 с.
3. Андрущенко В.П., Губерський Л.В., Михальченко М.І. Соціальна філософія: історія, теорія, методологія: підр. для вищ. навч. закл. К.: Генеза, 2006. 656 с.
4. Канарш Г.Ю. Социальная справедливость: философские концепции и российская ситуация: монография. М.: Изд-во Московского гуманитарного университета, 2011. 236 с.
5. Канарш Г.Ю. Справедливость как морально-политическая категория: дисс. канд. полит. наук; спец.: 23.00.01. М., 2005. 177 с.
6. Кашников Б.Н. Этические содержание и смысл либеральных теорий справедливости: автореф. дисс. д-ра филос. наук; спец: 00.09.05. Рязань, 2005. 26 с.
7. Нозик Р. Анархия, государство и утопия. М.: ИРИСЭН, 2008. 424 с.
8. Панасюк Ю.В. Проблема соціальної справедливості в контексті аналітичної філософської традиції: дис. канд. філос. наук: спец. 09.00.03. Кривий Ріг, 2015. 175 с.
9. Современный либерализм: Ролз, Берлин, Дворкин, Кимлика, Сэндел, Тейлор, Уолдрон. М.: Дом интеллектуальной книги, Прогресс-Традиция, 1998. 248 с.

Тема 6. Інструментальний лібералізм Давида Готієра

1. Раціональність як основа справедливості; максимізація переваги та ситуації вибору.
2. «Теорія раціональної домовленості»; рівновага та оптимальність домовленості.
3. Стратегічна раціональність та рівень кооперації.
4. Ціннісні установки індивідів та специфіка раціональної моралі в теорії справедливості.

Рекомендована література:

1. Аитова Г.Ш. Новое в понимании справедливости в эпоху глобализации: социально-философский анализ: автореф. дисс. канд. филос. наук; спец.: 09.00.11. М., 2011. 36 с.
2. Канарш Г.Ю. Социальная справедливость: философские концепции и российская ситуация: монография. М.: Изд-во Московского гуманитарного университета, 2011. 236 с.

3. Канарш Г.Ю. Справедливость как морально-политическая категория: дисс. канд. полит. наук; спец.: 23.00.01. М., 2005. 177 с.
4. Кашников Б.Н. Этические содержание и смысл либеральных теорий справедливости: автореф. дисс. д-ра филос. наук; спец: 00.09.05. Рязань, 2005. 26 с.
5. Левкулич В.В. Справедливість як соціокультурний феномен: монографія. Ужгород: Видавничий дім Гельветика, 2018. 480 с.
6. Мур Дж. Принципы этики. М.: Прогресс, 1984. 327 с.
7. Панасюк Ю.В. Проблема соціальної справедливості в контексті аналітичної філософської традиції: дис. канд. філос. наук: спец. 09.00.03. Кривий Ріг, 2015. 175 с.
8. Современный либерализм: Ролз, Берлин, Дворкин, Кимлика, Сэндел, Тейлор, Уолдрон. М.: Дом интеллектуальной книги, Прогресс-Традиция, 1998. 248 с.

Тема 7. Комунітаристський підхід до трактування справедливості

1. Сутність та різновиди сучасного комунітаризму (М. Сандел, М. Уолцер, Ч. Тейлор, А. Макінтайр).
2. Критика автономності особи в ліберальній концепції справедливості.
3. Критика соціального атомізму та моральна норма суспільності.
4. Проблема співвідношення справедливості та блага в комунітаризмі.
5. Держава та політика загального блага.

Рекомендована література:

1. Алексеева Т.А. Справедливость как политическая концепция. Очерк современных западных дискуссий. М., 2001. 241 с.
2. Дарендорф Р. Тропы из утопии. М.: Праксис, 2002. 534 с.
3. Йонас Г. Принцип ответственности. Опыт этики для технологической цивилизации. М.: Айриспресс, 2004. 480 с.
4. Канарш Г.Ю. Социальная справедливость: философские концепции и российская ситуация: монография. М.: Изд-во Московского гуманитарного университета, 2011. 236 с.
5. Кашников Б.Н. Этические содержание и смысл либеральных теорий справедливости: автореф. дисс. д-ра филос. наук; спец: 00.09.05. Рязань, 2005. 26 с.
6. Князев А.П. Справедливость как фактор устойчивого развития: социально-философский анализ: автореф. дисс. канд. филос. наук; спец.: 09.00.11. Тверь, 2012. 23 с.
7. Колодий А.Ф. Социальная справедливость и равенство: проблемы теории и практики. Львов: Свит, 1991. 220 с.
8. Левкулич В.В. Справедливість як соціокультурний феномен: монографія. Ужгород: Видавничий дім Гельветика, 2018. 480 с.
9. Макінтайр А. После добродетели: Исследования теории морали. М.: Академический Проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2000. 384 с.

10. Современный либерализм: Ролз, Берлин, Дворкин, Кимлика, Сэндел, Тейлор, Уолдрон. М.: Дом интеллектуальной книги, Прогресс-Традиция, 1998. 248 с.
11. Хома Н.М. Моделі соціальної держави: світовий та український досвід: монографія. К.: Юрид. думка, 2012. 592 с.

Тема 8. Комунікативний дискурс справедливості (К.-О. Апель, Ю. Габермас)

1. Сутність деліберативної демократії та ідея справедливості.
2. Комунікативний процес та істинна справедливість; справедливість та етика дискурсу.
3. Інституціоналізація комунікативних практик як завдання справедливого демократичного суспільства.
4. Справедливість, солідарність та суспільний консенсус.

Рекомендована література:

1. Аитова Г.Ш. Новое в понимании справедливости в эпоху глобализации: социально-философский анализ: автореф. дисс. канд. филос. наук; спец.: 09.00.11. М., 2011. 36 с.
2. Алексеева Т.А. Справедливость как политическая концепция. Очерк современных западных дискуссий. М., 2001. 241 с.
3. Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія. К.: Лібра, 1999. 488 с.
4. Кашников Б.Н. Этические содержание и смысл либеральных теорий справедливости: автореф. дисс. д-ра филос. наук; спец: 00.09.05. Рязань, 2005. 26 с.
5. Колодий А.Ф. Социальная справедливость и равенство: проблемы теории и практики. Львов: Свит, 1991. 220 с.
6. Левкулич В.В. Справедливість як соціокультурний феномен: монографія. Ужгород: Видавничий дім Гельветика, 2018. 480 с.
7. Панасюк Ю.В. Проблема соціальної справедливості в контексті аналітичної філософської традиції: дис. канд. філос. наук: спец. 09.00.03. Кривий Ріг, 2015. 175 с.
8. Ситніченко Л.А. Соціальна справедливість – пошуки нової парадигми. *Мультиверсум*. 2009. Вип. 86. С. 35-53.
9. Тур М.Г. Некласичні моделі легітимації соціальних інститутів: монографія. К.: Парапан, 2006. 396 с.
10. Хабермас Ю. Вовлечение другого: очерки политической теории. СПб., 2001. 417 с.
11. Хабермас Ю. Моральное сознание и коммуникативное действие. СПб.: Наука, 2000. 380 с.
12. Хеффе О. Справедливость: Философское введение. М.: Праксис, 2007. 192 с.
13. Чукин С.Г. Проблема справедливости в философском дискурсе постмодерна: дисс. д-ра филос. наук; спец.: 09.00.03. СПб., 2000. 344 с.

Тема 9. Розуміння справедливості в герменевтиці Поля Рікьора

1. Справедливість як моральне правило та як інститут (телеологічне, деонтологічне та практичне трактування).
2. Безпристрасність як головна характеристика справедливості.
3. Самість, діалог та дискурс справедливості; Я та Інший.
4. Справедливе та несправедливе; справедливість як прагнення до благого життя.
5. Оптатив та імператив справедливості; предикати благого та обов'язкового в справедливості.
6. Справедливе, ситуація невизначеності та трагізм дії.

Рекомендована література:

1. Андрущенко В.П., Губерський Л.В., Михальченко М.І. Соціальна філософія: історія, теорія, методологія: підр. для вищ. навч. закл. К.: Генеза, 2006. 656 с.
2. Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія. К.: Лібра, 1999. 488 с.
3. Кашников Б.Н. Этические содержание и смысл либеральных теорий справедливости: автореф. дисс. д-ра филос. наук; спец: 00.09.05. Рязань, 2005. 26 с.
4. Колодий А.Ф. Социальная справедливость и равенство: проблемы теории и практики. Львов: Свит, 1991. 220 с.
5. Печерская Н.В. Справедливость: социальная аналитика и прагматика представлений: дисс. канд. филос. наук; спец: 09.00.11. СПб., 2000. 210 с.
6. Рікер П. Право і справедливість. К: Дух і літера, 2002. 216 с.
7. Рікер П. Герменевтика. Етика. Політика. Московские лекции и интервью. М.: АCADEMIA, 1995. 160 с.
8. Тур М.Г. Некласичні моделі легітимації соціальних інститутів: монографія. К.: Парапан, 2006. 396 с.
9. Хайек Ф.А. Право, законодательство и свобода: современное понимание либеральных принципов справедливости и политики. М., 2006. 644 с.

Тема 10. Етос справедливості

1. Відповідальність, довіра, бажання як інструменти справедливості.
2. Філософський, юридичний та моральний зрізи відповідальності.
3. Феномен довіри: деонтологічний та утилітаристський аспекти.
4. Цінність довіри в суспільстві, її прагматика в функціонуванні суспільних інститутів.
5. Справедливе як об'єкт бажання, прагнення, нестачі.
6. Проблема Іншого як сфера поєднання справедливості та бажання.
7. Психологічний фактор у справедливості.

Рекомендована література:

1. Бодрийяр Ж. В тени молчаливого большинства, или Конец социального. Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2000. 96 с.
2. Гаєк Ф.А. Конституція свободи. Львів: Літопис, 2002. 556 с.
3. Гьофнер Й. Християнське суспільне вчення. Львів: Свічадо, 2002. 304 с.

4. Йонас Г. Принцип ответственности. Опыт этики для технологической цивилизации. М.: Айриспресс, 2004. 480 с.
5. Канарш Г.Ю. Справедливость как морально-политическая категория: дисс. канд. полит. наук; спец.: 23.00.01. М., 2005. 177 с.
6. Карчагин Е.В. Справедливость как социокультурный феномен: автореф. дисс. д-ра филос. наук; спец.: 24.00.01. Волгоград, 2016. 47 с.
7. Князев А.П. Справедливость как фактор устойчивого развития: социально-философский анализ: автореф. дисс. канд. филос. наук; спец.: 09.00.11. Тверь, 2012. 23 с.
8. Колодий А.Ф. Социальная справедливость и равенство: проблемы теории и практики. Львов: Свит, 1991. 220 с.
9. Компендіум соціальної доктрини Церкви. К.: Кайрос, 2008. 549 с.
10. Левкулич В.В. Справедливість як соціокультурний феномен: монографія. Ужгород: Видавничий дім Гельветика, 2018. 480 с.
11. Мангайм К. Ідеологія та утопія. К.: Дух і літера, 2008. 370 с.
12. Хабермас Ю. Вовлечение другого: очерки политической теории. СПб., 2001. 417 с.
13. Хеффе О. Справедливость: Философское введение. М.: Праксис, 2007. 192 с.

Тема 11. Реалізація принципу справедливості в праві

1. Сутність та роль справедливості в системі права; справедливість як основоположний принцип права, її зв'язок з іншими принципами права.
2. Справедливість як правова цінність.
3. Ідея справедливості в правотворчості.
4. Справедливість як основа правозастосовної практики.
5. Справедливість в концепції правової держави та громадянського суспільства.
6. Ідея справедливості та правова культура суспільства.

Рекомендована література:

1. Гаєк Ф.А. Конституція свободи. Львів: Літопис, 2002. 556 с.
2. Деревесников А.В. Справедливость как принцип права: историко-теоретический аспект: дисс. канд. юрид. наук; спец.: 12.00.01. Кострома, 2005. 155 с.
3. Карась А.Ф. Філософія громадянського суспільства в класичних теоріях і некласичних інтерпретаціях: монографія. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. 520 с.
4. Колодий А.Ф. Социальная справедливость и равенство: проблемы теории и практики. Львов: Свит, 1991. 220 с.
5. Левкулич В.В. Справедливість як соціокультурний феномен: монографія. Ужгород: Видавничий дім Гельветика, 2018. 480 с.
6. Луцький І.М. Справедливість як філософсько-правова засада українського державотворення: монографія. Івано-Франківськ, 2004. 200 с.
7. Рикер П. Герменевтика. Этика. Политика. Московские лекции и интервью. М.: АCADEMIA, 1995. 160 с.

8. Сабадуха М.В. Соціальна справедливість як підґрунтя формування громадянського суспільства: соціально-філософський аналіз: дис. канд. філос. наук; спец.: 09.00.03. Житомир, 2018. 235 с.
9. Хайек Ф.А. Право, законодательство и свобода: современное понимание либеральных принципов справедливости и политики. М., 2006. 644 с.
10. Чукин С.Г. Проблема справедливости в философском дискурсе постмодерна: дисс. д-ра филос. наук; спец.: 09.00.03. СПб., 2000. 344 с.

Тема 12. Ідеал справедливості та соціальна практика

1. Ідеал справедливості як регулятивний принцип соціальних взаємодій.
2. Реалізація справедливості в функціонуванні соціальної держави.
3. Розподіл доходів, підвищення рівня добробуту населення, система соціального забезпечення та соціального захисту як прояви втілення ідеалу справедливості.

Рекомендована література:

1. Бодрийяр Ж. В тени молчаливого большинства, или Конец социального. Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2000. 96 с.
2. Гаєк Ф.А. Конституція свободи. Львів: Літопис, 2002. 556 с.
3. Гьофнер Й. Християнське суспільне вчення. Львів: Свічадо, 2002. 304 с.
4. Дарендорф Р. Тропы из утопии. М.: Праксис, 2002. 534 с.
5. Князев А.П. Справедливость как фактор устойчивого развития: социально-философский анализ: автореф. дисс. канд. филос. наук; спец.: 09.00.11. Тверь, 2012. 23 с.
6. Колодий А.Ф. Социальная справедливость и равенство: проблемы теории и практики. Львов: Свит, 1991. 220 с.
7. Компендіум соціальної доктрини Церкви. К.: Кайрос, 2008. 549 с.
8. Левкулич В.В. Справедливість як соціокультурний феномен: монографія. Ужгород: Видавничий дім Гельветика, 2018. 480 с.
9. Тур М.Г. Некласичні моделі легітимації соціальних інститутів: монографія. К.: Парапан, 2006. 396 с.
10. Хома Н.М. Моделі соціальної держави: світовий та український досвід: монографія. К.: Юрид. думка, 2012. 592 с.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Самостійна робота є основним засобом засвоєння студентом навчального матеріалу в час, вільний від обов'язкових навчальних занять, без участі викладача. Зміст самостійної роботи з предмету «Сучасна теорія справедливості» визначається типовою навчальною програмою дисципліни та методичними рекомендаціями викладача.

Самостійна робота поділяється на аудиторну і позааудиторну.

Аудиторна самостійна робота реалізується під час читання лекцій і практичних занять, проведення консультацій та ін.

Самостійна робота студентів над навчальним матеріалом програми курсу, що не виноситься на розгляд під час лекційних і практичних занять (позааудиторна самостійна робота), має на меті сформувати вміння самостійно працювати над рекомендованою літературою та відповідати на поставлені в аудиторіях питання.

До основних видів позааудиторної самостійної роботи студентів належить виконання двох видів робіт:

- 1) підготовка есе та рефератів із заданих тем;
- 2) розробка електронних презентацій з обраної тематики;
- 3) опрацювання філософських праць мислителів-постмодерністів.

Орієнтовний перелік тем для розробки презентацій та написання есе й рефератів:

1. Теорія справедливості Аристотеля.
2. Розуміння справедливості в Ж.-Ж. Руссо.
3. Специфіка утилітарного підходу до справедливості (І. Бентам та Дж.С. Мілль).
4. Роль принципу соціальної справедливості в сучасному демократичному суспільстві
5. Теорія справедливості К. Маркса.
6. Справедливість як чесність Дж. Роулза.
7. Справедливість і свобода в концепції Р. Нозіка.
8. Раціональна мораль в теорії справедливості Д. Готієра.
9. Комунітаристський підхід до справедливості А. Макінтайра.
10. Справедливість та етика дискурсу в концепції К.-О. Апеля.
11. Принцип справедливості в герменевтиці П. Рікьора.
12. Справедливість та відповідальність: питання взаємодії.
13. Психологічні фактори справедливості.
14. Реалізація справедливості в правовій державі та в умовах громадянського суспільства.
15. Справедливість як принцип функціонування соціальної держави.

Приста́паючи до само́стійної роботи, студентам необхідно:

- перевірити здобуті знання шляхом самоконтролю, відповідаючи на поставлені питання;

- виокремити ключові проблеми навчального матеріалу, що вино́ситься на само́стійну роботу та опрацювати їх.

У процесі само́стійної роботи студенти мають оволодіти вміннями та навичками:

- організації само́стійної навчальної діяльності;

- роботи з довідковою літературою;

- аналізу філософських праць.

ПЕРЕЛІК ЗАВДАНЬ НА МОДУЛЬНІ КОНТРОЛЬНІ РОБОТИ

Методика модульного контролю знань студентів з навчальної дисципліни «Сучасна теорія справедливості» включає проведення двох модульних контрольних робіт та підсумкового контролю в формі екзамену.

Модульна контрольна робота з навчальної дисципліни «Сучасна теорія справедливості» передбачає декілька варіантів завдань з переліку теоретичних питань та тестових завдань. Кожен варіант складається викладачем вибірково з нижченаведених переліків теоретичних та тестових завдань.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ

1. Розуміння справедливості в античній філософії: Геракліт, піфагорійці, Демокріт, софісти, Платон, Аристотель, стоїки, Цицерон.
2. Раціоналістичне трактування природної справедливості в філософії Нового часу та Просвітництва: Г. Гроцій, Т. Гоббс, Дж. Локк, Ш.-Л. Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо та ін.
3. Утилітарний підхід до справедливості (І. Бентам та Дж.С. Мілль).
4. Справедливість як соціокультурний феномен, його природа та основні характеристики.
5. Прояв справедливості в різних формах суспільної свідомості.
6. Функції соціальної справедливості в сучасному цивілізованому демократичному суспільстві.
7. Закони суспільного розвитку за К. Марксом.
8. Пригнічення, домінація та реалізація справедливості в фемінізмі.
9. Деонтологічний лібералізм Дж. Роулза та відхід від утилітаризму; справедливість як чесність.
10. Застосування методу гіпотетичного договору (Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо, І. Кант) у теорії справедливості Дж. Роулза.
11. Інститути конституційної демократії та їх соціальна політика в теорії справедливості Дж. Роулза.
12. Принципи справедливості Р. Нозіка: справедливого набуття, справедливої передачі та справедливої ректифікації (виправлення).
13. Етичний смисл теорії справедливості Р. Нозіка.
14. «Теорія раціональної домовленості»; рівновага та оптимальність домовленості в теорії Д. Готієра.
15. Ціннісні установки індивідів та специфіка раціональної моралі в теорії справедливості Д. Готієра.
16. Критика комунітаристами автономності особи в ліберальній концепції справедливості.
17. Проблема співвідношення справедливості та блага в комунітаризмі.
18. Сутність деліберативної демократії та ідея справедливості.
19. Інституціоналізація комунікативних практик як завдання справедливого демократичного суспільства.

20. Справедливість як моральне правило та як інститут (телеологічне, деонтологічне та практичне трактування) в герменевтиці П. Рікьора.
21. Самість, діалог та дискурс справедливості; Я та Інший в герменевтиці П. Рікьора.
22. Оптатив та імператив справедливості; предикати благого та обов'язкового в справедливості (П. Рікьор).
23. Відповідальність, довіра, бажання як інструменти справедливості.
24. Феномен довіри: деонтологічний та утилітаристський аспекти.
25. Справедливе як об'єкт бажання, прагнення, нестачі.
26. Психологічний фактор у справедливості.
27. Справедливість як правова цінність.
28. Справедливість як основа правозастосовної практики.
29. Ідея справедливості та правова культура суспільства.
30. Реалізація справедливості в функціонуванні соціальної держави.

ТЕСТОВІ КОНТРОЛЬНІ ЗАВДАННЯ

1. Роль індивіда в суспільноцентричному підході до соціальної справедливості передбачає:

- а) виконання ним усіх приписів та норм щодо справедливості в суспільстві;
- б) можливість вийти та відмовитись від приписів та норм щодо справедливості в суспільстві;
- в) його рівне становище щодо інших індивідів та підкорення владі в суспільстві.

2. Протиріччя між суспільноцентричним та індивідоцентричним підходом до соціальної справедливості вирішуються завдяки:

- а) пристосуванню індивіда до потреб та вимог суспільства;
- б) зрівнюванню й пошуку оптимальної моделі взаємовідносин між індивідом та суспільством;
- в) утвердженню індивідуалізму та емансипації індивіда;
- г) утвердженню ідей гуманізму та гуманітаризму.

3. Співвідношення справедливості з економічною суспільною свідомістю відбувається через:

- а) справедливий розподіл влади в суспільстві;
- б) справедливу діяльність економічних суб'єктів, виконання ними вимог законодавства;
- в) справедливий розподіл матеріальних благ;
- г) справедливий розподіл праці в суспільстві.

4. У вченні Аристотеля справедливість являє собою:

- а) розподіл благ у суспільстві залежно від участі в загальній справі;
- б) рівність та належна міра;
- в) слідування загальному божественному Логосу;
- г) чеснота, що виявляється в моральній діяльності.

5. Відповідно до вчення стоїків справедливість це:

- а) слідування загальному божественному Логосу;
- б) безумовні, загальнообов'язкові принципи розуму;
- в) розподіл благ у суспільстві залежно від участі в загальній справі;
- г) реалізація принципів права в державі.

6. Роль справедливості за Цицероном полягає в тому, що вона:

- а) слугує розподілу благ у суспільстві;
- б) втілює принципи права в державі;
- в) забезпечує рівність та «дає кожному своє».

7. З точки зору теологічного трактування справедливості, її джерелом постає:

- а) людина;
- б) Бог;
- в) держава;
- г) космос.

8. Згідно з ученням про справедливість Томи Аквінського, остання є:

- а) етична чеснота;
- б) передбачає ставлення людини до інших;
- в) передбачає воздаяння кожному того, що йому належне;
- г) всі попередні відповіді вірні.

9. Натуралістичне трактування Ф. Беконом справедливості передбачає розуміння її як:

- а) вічного принципу світобудови;
- б) такої, що походить від вічного космосу;
- в) такої, що має походження в Бозі;
- г) такої, що притаманна людині від природи в якості морального поняття.

10. У розумінні Т. Гоббса справедливість передбачає:

- а) пошук миру та його дотримання;
- б) діяння щодо інших так, як щодо себе;
- в) виконання укладених угод;
- г) всі попередні відповіді вірні.

11. За Ш.-Л. Монтеск'є справедливість:

- а) створюється позитивним правом;
- б) передує позитивному праву;
- в) впливає з позитивного права.

12. Ж.-Ж. Руссо вважав, що несправедливість полягає у:

- а) пригнобленні державою індивіда;
- б) відсутності справедливого розподілу матеріальних благ у суспільстві;
- в) відсутності правового закону;
- г) нерівності приватної власності.

13. Єдиним шляхом до втілення ідеалу справедливості за І. Кантом є:

- а) здійснення на практиці регулятивних ідей розуму в усіх людських відносинах;
- б) визнання самоцінності людської особистості;
- в) поширення правового закону на всі суспільні відносини;
- г) урівноваження всіх індивідів у правах і свободах.

14. І. Кант уважав, що можливість свободи як прояву справедливості:

- а) випливає з вічного закону світобудови;
- б) вкорінена в моральній автономії особистості;
- в) випливає з ідеї вічного миру;
- г) виходить з категоричного імперативу.

15. Ліберальний погляд на справедливість виходить передусім з:

- а) активної участі держави в напрямку розподілу матеріальних благ;
- б) рівності життєвих шансів індивідів;
- в) пріоритеті індивідуалістського підходу перед суспільним.

16. Справедливі суспільні інститути в Дж. Роулза це:

- а) інститути конституційної демократії;
- б) мають виражену соціальну спрямованість;
- в) акцентуються на розподілі благ;
- г) всі попередні варіанти вірні.

17. Перший принцип справедливості в теорії Дж. Роулза передбачає, що:

- а) соціальні та економічні нерівності повинні слугувати загальному благу;
- б) соціальні та економічні нерівності мають забезпечувати умови чесної рівності можливостей;
- в) кожен індивід володіє рівним правом щодо загальної системи рівних свобод;
- г) загальна система свобод повинна враховувати умови чесної рівності можливостей.

18. Критика теорії справедливості Дж. Роулза з боку Р. Нозіка стосувалась передусім:

- а) урівноваження індивідуалістського та суспільного підходів до справедливості;
- б) активної участі держави в напрямку розподілу матеріальних благ;
- в) урівноваження всіх індивідів у правах і свободах.

19. З погляду Р. Нозіка, участь держави, що виходить за межі мінімальної, неодмінно призводить до:

- а) суспільного балансу та гармонійного розподілу матеріальних благ;
- б) порушення прав людини;
- в) урівноваження всіх індивідів у правах і свободах;
- г) забезпечення мінімальних гарантій для всіх членів суспільства.

20. Згідно з ученням Р. Нозіка, справедливість в суспільстві нерозривно пов'язана з еквівалентним обміном, який можливий:

- а) за умови активної участі держави в напрямку розподілу матеріальних благ;
- б) між вільними громадянами;
- в) без посередництва держави;

г) вірні б) та в).

21. Принцип справедливої передачі як принцип справедливості за Р. Нозіком передбачає, що така передача була здійснена:

- а) державою в рівності щодо кожного;
- б) без застосування насильства чи обману;
- в) добровільно;
- г) вірні б) та в).

22. В основі теорії справедливості Д. Готієра лежить:

- а) раціональна угода між учасниками суспільних відносин;
- б) активна участь держави в напрямку розподілу матеріальних благ;
- в) суспільний баланс та гармонійний розподіл матеріальних благ;
- г) утвердження індивідуалізму в суспільстві.

23. Раціональна угода між учасниками суспільних відносин у теорії справедливості Д. Готієра базується на двох принципах:

- а) суспільний баланс та рівновага;
- б) рівновага та оптимальність;
- в) оптимальність та індивідуалізм;
- г) індивідуалізм та суспільна рівновага.

24. Раціональність угоди в теорії справедливості Д. Готієра передбачає:

- а) досягнення колективної оптимальності учасниками суспільних відносин;
- б) відмову учасників суспільних відносин від максимальної вигоди;
- в) задоволення меншою, однак гарантованою користю;
- г) всі попередні варіанти вірні.

25. Комунітаристський підхід до справедливості виходить з позиції про те, що:

- а) людина за своєю природою є відчуженою та ізольованою;
- б) людина за своєю природою потребує соціальних зв'язків;
- в) людина не може стати повноцінною особистістю без взаємодії з іншими;
- г) вірні б) та в).

26. З позицій комунітаризму справедливість повинна виходити з:

- а) індивідуалістського принципу;
- б) культурно-історичних передумов і факторів спільного способу життя;
- в) пріоритету індивідуального фактору в людині над колективним.

27. Комунітарна держава, з точки зору справедливості:

- а) здійснює рівномірний розподіл матеріальних благ серед індивідів;
- б) враховує заслуги та внесок кожного індивіда в суспільстві;
- в) передбачає публічне ранжування різних способів життя;
- г) має тоталітарний характер.

28. Несправедливість ліберального та капіталістичного суспільства в марксизмі базується на тому, що:

- а) воно не забезпечує необхідного розвитку виробничих сил;
- б) припускає можливість відчуження в суспільстві;
- в) передбачає експлуатацію людини людиною;
- г) всі попередні варіанти вірні.

29. З точки зору К. Маркса, відчуженість полягає в тому, що:

- а) індивіди стають все більш ізольованими щодо одне одного через нерівномірний розподіл матеріальних благ у суспільстві;
- б) держава діє всупереч принципу рівності індивідів у суспільстві;
- в) капіталізм спричинює нерівномірний розподіл праці;
- г) результати людської діяльності стають чужими та ворожими щодо людини.

30. З позицій фемінізму, несправедливість в суспільстві ґрунтується передусім на:

- а) експлуатації жінки чоловіком;
- б) нерівномірному розподілі праці та матеріальних благ за статевою ознакою;
- в) гендерній нерівності.

31. «Жіноча» мораль з погляду фемінізму має характеристику:

- а) довіри;
- б) турботи;
- в) терпеливості;
- г) любові.

32. З точки зору П. Рікьора, чеснота справедливості встановлюється:

- а) на довірі та терпеливості в суспільстві;
- б) на рівномірному розподілі матеріальних благ у суспільстві;
- в) на відношенні дистанційованості від Іншого;
- г) на самості індивіда.

33. Справедливість, на думку П. Рікьора, є передусім об'єкт:

- а) турботи держави;
- б) рівності;
- в) бажання та нестачі;
- г) діалогу.

34. Справедливість виражається передусім, вважає П. Рікьор:

- а) в оптативі, а далі імперативі;
- б) в імперативі, а далі оптативі;
- в) виключно в оптативі;
- г) виключно в імперативі.

35. З точки зору Ю. Габермаса, основним завданням справедливого суспільства є:

- а) врахування позиції кожного індивіда в розподілі матеріальних благ;
- б) наявність суспільного дискурсу справедливості;
- в) встановлення гармонійної комунікації в суспільстві;
- г) інституціоналізація комунікативних практик.

36. Головною метою комунікативного дискурсу справедливості є:

- а) досягнення консенсусу;
- б) досягнення рівності в суспільстві;
- в) ідеальне виконання ролей у суспільстві;
- г) забезпечення автономності індивіда в суспільства.

37. Автономія як вимога досягнення справедливості та істини в етиці дискурсу полягає в:

- а) розподілі між усіма учасниками претензій на справедливість;
- б) участі всіх індивідів у дискурсі справедливості;
- в) наданні рівних можливостей критикувати претензії на справедливість;
- г) відкритому оголошенні намірів учасниками дискурсу.

38. Справедливість як критерій права передбачає:

- а) забезпечення балансу вимог та відповідальності;
- б) пріоритет обов'язку людини над її правом і свободою;
- в) рівний підхід держави до прав і свобод людини;
- г) оцінку індивідом справедливого та несправедливого.

39. У зв'язку з феноменом правосвідомості справедливість передбачає:

- а) пріоритет обов'язку людини над її правом і свободою;
- б) забезпечення балансу вимог та відповідальності;
- в) оцінку індивідом права з позицій справедливого та несправедливого.

40. Крізь призму інституту громадянського суспільства справедливість містить вимогу щодо:

- а) рівного підходу держави до прав і свобод людини;
- б) забезпечення балансу вимог та відповідальності;
- в) рівного забезпечення участі індивідів у вирішенні справ суспільства та держави;
- г) вірні а) та в).

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Теологічне трактування справедливості в епоху Середньовіччя.
2. І. Кант та Г. Гегель про справедливість.
3. Справедливість в розумінні неокантіанців та неогегельянців.
4. Суспільноцентричний та індивідоцентричний підходи в розумінні справедливості.
5. Детермінанти функціонування справедливості в суспільному житті людей: мораль, держава, законодавство, соціальний захист громадян.
6. Справедливість комунізму та несправедливість капіталістичного суспільства.
7. К. Маркс про лібералізм та експлуатацію людини людиною, ліберальну справедливість та відчуження людини.
8. Критика ліберальної дихотомії приватного та публічного в фемінізмі, справедливість та подолання сексизму.
9. «Основні суспільні інститути» як предмет теорії справедливості Дж. Роулза.
10. Справедливість та благо; принципи справедливості для ліберального суспільства в теорії справедливості Дж. Роулза.
11. Критика теорії справедливості Дж. Роулза.
12. Справедливість і свобода в теорії справедливості Р. Нозіка.
13. Раціональність як основа справедливості; максимізація переваги та ситуації вибору в ліберальному інструменталізмі Д. Готієра.
14. Стратегічна раціональність та рівень кооперації (Д. Готієр).
15. Сутність та різновиди сучасного комунітаризму (М. Сандел, М. Уолцер, Ч. Тейлор, А. Макінтайр).
16. Критика комунітаристами соціального атомізму та моральної норми суспільності.
17. Держава та політика загального блага в комунітаризмі.
18. Комунікативний процес та істинна справедливість; справедливість та етика дискурсу.
19. Справедливість, солідарність та суспільний консенсус (К.-О. Апель та Ю. Габермас).
20. Безпристрасність як головна характеристика справедливості (П. Рікьор).
21. Справедливе та несправедливе; справедливість як прагнення до благого життя в теорії П. Рікьора.
22. Справедливе, ситуація невизначеності та трагізм дії в герменевтиці П. Рікьора.
23. Філософський, юридичний та моральний зрізи відповідальності.
24. Цінність довіри в суспільстві, її прагматика в функціонуванні суспільних інститутів.
25. Проблема Іншого як сфера поєднання справедливості та бажання.
26. Сутність та роль справедливості в системі права; справедливість як основоположний принцип права, її зв'язок з іншими принципами права.
27. Ідея справедливості в правотворчості.

28. Справедливість в концепції правової держави та громадянського суспільства.
29. Ідеал справедливості як регулятивний принцип соціальних взаємодій.
30. Розподіл доходів, підвищення рівня добробуту населення, система соціального забезпечення та соціального захисту як прояви втілення ідеалу справедливості.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ ТА ОЦІНЮВАННЯ

Оцінювання знань студентів здійснюється відповідно до положень «Про організацію освітнього процесу в Державному вищому навчальному закладі «Ужгородський національний університет»» (пп. 5.2, 5.3), «Про порядок та методiku проведення семестрових (курсних) екзаменів і заліків в Ужгородському національному університеті» затверджених наказом ректора ДВНЗ «УжНУ» № 698/01-17 від 08.05.2015 р. та «Про оцінювання навчальних досягнень студентів ДВНЗ «УжНУ» за кредитно-модульною системою» затвердженого наказом ректора ДВНЗ «УжНУ» № 503/01-17 від 03.03.2015 р. (п. 2.2).

Перевірка рівня навчальних досягнень студентів з дисципліни «Сучасна теорія справедливості» здійснюється на основі результатів модульних та підсумкового (екзамен) контролів.

Для оцінювання знань студентів будуть використані наступні групи методів контролю:

Методи усного контролю (відповідь студента на окреме питання теми у індивідуальній та фронтальній формах та на екзамені; бесіда під час роз'яснення проблемного питання; захист презентації або реферату чи есе).

Письмовий контроль (виконання тестових завдань та індивідуальної роботи; поточна контрольна робота, модульна контрольна робота).

Модульний контроль складається з поточного контролю та модульного контрольного оцінювання. Упродовж кожного семестру проводяться два модульні контролі, обов'язкові для всіх студентів. Модульний контроль (МК) № 1 включає навчальний матеріал змістового модуля 1 (теми 1-6), а модульний контроль (МК) № 2 – навчальний матеріал змістового модуля 2 (теми 7-12).

Поточний контроль знань здійснюється за складовими: перевірка знань студента на практичних заняттях і контроль за виконанням індивідуальних завдань та самостійної роботи.

Формами та засобами контролю є:

- письмова контрольна робота (відповіді на питання лекційного курсу, вирішення завдань, вправ тощо);
- тестування знань студентів із певного модуля лекційного курсу;
- усне опитування;
- виступ на семінарських заняттях (із рефератом, доповіддю, у дискусії тощо);
- написання есе;
- аналіз першоджерел (філософських текстів);
- захист індивідуального завдання;
- виконання домашнього завдання;
- модульний контроль;
- екзамен.

Максимальна оцінка поточного контролю становить 50 балів.

Модульне контрольне оцінювання (МКО) проводиться в письмовій формі, у термін визначений розкладом. Завдання для МКО включає два теоретичні питання (кожне оцінюється тах 15 балів) і 20 тестів (тах 20 балів). Максимальна кількість балів за МКО – 50.

Сумарна кількість балів модульного контролю визначається як середнє арифметичне балів за два модулі і складає максимум 100.

Підсумковий контроль (езамен) проводиться у відповідності до розкладу заліково-екзаменаційної сесії, в усній формі.

Підсумковий контроль проводиться за навчальним матеріалом, визначеним цією робочою навчальною програмою у повному обсязі.

Максимальна оцінка з підсумкового (семестрового) контролю становить 100 балів.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	ОцінкаECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література

1. Аристотель. Никомахова етика. Сочинения в 4 т. Т. 4 / пер. с древнегреч. М.: Мысль, 1983. С. 53-293.
2. Бодрийяр Ж. В тени молчаливого большинства, или Конец социального. Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2000. 96 с.
3. Гаєк Ф.А. Конституція свободи. Львів: Літопис, 2002. 556 с.
4. Гьофнер Й. Християнське суспільне вчення. Львів: Свічадо, 2002. 304 с.
5. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда. М.: Канон, 1996. 432 с.
6. Йонас Г. Принцип ответственности. Опыт этики для технологической цивилизации. М.: Айриспресс, 2004. 480 с.
7. Канарш Г.Ю. Социальная справедливость: философские концепции и российская ситуация: монография. М.: Изд-во Московского гуманитарного университета, 2011. 236 с.
8. Левкулич В.В. Справедливість як соціокультурний феномен: монографія. Ужгород: Видавничий дім Гельветика, 2018. 480 с.
9. Макинтайр А. После добродетели: Исследования теории морали. М.: Академический Проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2000. 384 с.
10. Нозик Р. Анархия, государство и утопия. М.: ИРИСЭН, 2008. 424 с.
11. Рікер П. Право і справедливість. К: Дух і літера, 2002. 216 с.
12. Ролз Дж. Теорія справедливості. К.: Основи, 2001. 822 с.
13. Руссо Ж.-Ж. Об общественном договоре. *Трактаты*. М.: КАНОН-пресс, Кучково поле, 1998. С. 195-322.
14. Современный либерализм: Ролз, Берлин, Дворкин, Кимлика, Сэндел, Тейлор, Уолдрон. М.: Дом интел. книги, Прогресс-Традиция, 1998. 248 с.
15. Хабермас Ю. Моральное сознание и коммуникативное действие. СПб.: Наука, 2000. 380 с.
16. Хайек Ф.А. Право, законодательство и свобода: современное понимание либеральных принципов справедливости и политики. М., 2006. 644 с.
17. Хеффе О. Справедливость: Философское введение. М.: Праксис, 2007. 192 с.

Допоміжна література

1. Агошков А.В. Социальная справедливость как ценность культуры: автореф. дисс. канд. д-ра филос. наук; спец.: 09.00.13. Владивосток, 2018. 46 с.
2. Аитова Г.Ш. Новое в понимании справедливости в эпоху глобализации: социально-философский анализ: автореф. дисс. канд. филос. наук; спец.: 09.00.11. М., 2011. 36 с.
3. Алексеева Т.А. Справедливость как политическая концепция. Очерк современных западных дискуссий. М., 2001. 241 с.
4. Андрущенко В.П., Губерський Л.В., Михальченко М.І. Соціальна філософія: історія, теорія, методологія: підр. для вищ. навч. закл. К.: Генеза, 2006. 656 с.
5. Дарендорф Р. Тропы из утопии. М.: Праксис, 2002. 534 с.

6. Деревесников А.В. Справедливость как принцип права: историко-теоретический аспект: дисс. канд. юрид. наук; спец.: 12.00.01. Кострома, 2005. 155 с.
7. Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія. К.: Лібра, 1999. 488 с.
8. Канарш Г.Ю. Справедливость как морально-политическая категория: дисс. канд. полит. наук; спец.: 23.00.01. М., 2005. 177 с.
9. Карась А.Ф. Філософія громадянського суспільства в класичних теоріях і некласичних інтерпретаціях: моногр. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. 520 с.
10. Карчагин Е.В. Справедливость как социокультурный феномен: автореф. дисс. д-ра филос. наук; спец.: 24.00.01. Волгоград, 2016. 47 с.
11. Кашников Б.Н. Этические содержание и смысл либеральных теорий справедливости: автореф. дисс. д-ра филос. наук; спец.: 00.09.05. Рязань, 2005. 26 с.
12. Князев А.П. Справедливость как фактор устойчивого развития: социально-философский анализ: автореф. дисс. канд. филос. наук; спец.: 09.00.11. Тверь, 2012. 23 с.
13. Колодий А.Ф. Социальная справедливость и равенство: проблемы теории и практики. Львов: Свит, 1991. 220 с.
14. Компендіум соціальної доктрини Церкви. К.: Кайрос, 2008. 549 с.
15. Липовецки Ж. Эра пустоты. Эссе о современном индивидуализме. М.: Владимир Даль, 2001. 336 с.
16. Луцький І.М. Справедливість як філософсько-правова засада українського державотворення: монографія. Івано-Франківськ, 2004. 200 с.
17. Мангайм К. Ідеологія та утопія. К.: Дух і літера, 2008. 370 с.
18. Мунтян Г.М. Социальная справедливость: философские основания и формы понимания: автореф. дисс. канд. филос. наук; спец.: 09.00.11. Волгоград, 2009. 19 с.
19. Мур Дж. Принципы этики. М.: Прогресс, 1984. 327 с.
20. Панасюк Ю.В. Проблема соціальної справедливості в контексті аналітичної філософської традиції: дис. канд. філос. наук; спец. 09.00.03. Кривий Ріг, 2015. 175 с.
21. Печерская Н.В. Справедливость: социальная аналитика и прагматика представлений: дисс. канд. филос. наук; спец.: 09.00.11. СПб., 2000. 210 с.
22. Прокофьев А.В. Справедливость или преодоление человеческой природы? (метанормативный контекст понятия «справедливость»). *Этическая мысль*. 2003. Вып. 4. С. 23-49.
23. Прудон П.Ж. Что такое собственность? или Исследование о принципе права и власти; Бедность как экономический принцип. М.: Республика, 1998. 367 с.
24. Рикер П. Герменевтика. Этика. Политика. Московские лекции и интервью. М.: АCADEMIA, 1995. 160 с.
25. Сабадуха М.В. Соціальна справедливість як підґрунтя формування громадянського суспільства: соціально-філософський аналіз: дис. канд. філос. наук; спец.: 09.00.03. Житомир, 2018. 235 с.
26. Ситніченко Л.А. Соціальна справедливість – пошуки нової парадигми. *Мультиверсум*. 2009. Вип. 86. С. 35-53.

27. Сушенцова М.С. Утилитаризм И. Бентама и Дж.С. Милля: от добродетели к рациональности. *Вестник СПбГУ. Экономика*. 2017. Т. 33, Вып. 1. С. 17-35.
28. Тур М.Г. Некласичні моделі легітимації соціальних інститутів: монографія. К.: Парапан, 2006. 396 с.
29. Хабермас Ю. Вовлечение другого: очерки политической теории. СПб., 2001. 417 с.
30. Хома Н.М. Моделі соціальної держави: світовий та український досвід: монографія. К.: Юрид. думка, 2012. 592 с.
31. Чукин С.Г. Проблема справедливости в философском дискурсе постмодерна: дисс. д-ра филос. наук; спец.: 09.00.03. СПб., 2000. 344 с.

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

<http://anthropology.ru>

<http://psylib.org.ua>

<https://platona.net>

<http://yanko.lib.ru>